

GÂNDIREA LATERALĂ – DE LA TEORIE LA APLICAȚII ÎN GRĂDINIȚĂ ; EFECTE ASUPRA DEZVOLTĂRII COPILULUI

Profesor Obreja Doruța Mihaela
Grădinița cu Program Prelungit „1-2-3” Suceava

„Legea superioară a existenței este munca creatoare prin care lăsăm în lume o urmă după ce nu vom mai fi, o operă care ne prelungește existența și după moarte.” (Leonardo Da Vinci).

Gândirea laterală nu este altceva decât abilitatea de a gândi creativ, și de a ieși în mod degajat din “zona de confort”, concept care se poate referi atât la rezolvarea ingenioasă a problemelor personale, cât și a celor legate de inspirație și imaginație, reprezintă noutate, îndrăzneală, originalitate, cunoaștere, imaginație, inventivitate, flexibilitate.

La vârsta preșcolară, copilul se caracterizează printr-o dezvoltare psihică complexă. El reușește să se elibereze de limitele acțiunilor motorii concrete, înlocuindu-le cu acte simbolice. Lărgirea experienței cognitive, dezvoltarea imaginației, dezvoltarea competențelor lingvistice, apariția limbajului intern arată faptul că preșcolarul are anumite disponibilități psihice pentru actul creativ.

Preșcolăritatea reprezintă perioada cea mai importantă pentru conturarea creativității. Acum se cristalizează trebuințele de cunoaștere, de informație, de independență, de autoexprimare, acum se conturează percepția de sine.

O contribuție importantă în conturarea acestor factori ai personalității copilului, o are atitudinea obiectivă și pozitivă a adultului față de copil. Este vorba despre satisfacerea nevoii de independență a celui mic și acordarea încrederii în activitățile inițiate de el. În niciun caz, copilul nu trebuie să fie descurajat, chiar dacă rezultatul muncii sale nu reprezintă o capodoperă.

Pentru copil, orice lucrare de-a sa reprezintă un mare efort creativ și trebuie tratat ca atare!

Încă din preșcolăritate, se poate vorbi despre acest potențial admirabil al omului - creativitatea – care face posibilă creația ca activitate psihică. Nivelul posibil de atins acum este, doar acela al creativității potențiale, manifestată prin desene sau jocuri (activitățile predominante ale copilului preșcolar).

Potențialul creativ există latent în fiecare copil, putând fi dezvoltat sub influența unui mediu socio-educational stimulat, responsabilii pentru stimularea creativității copilului preșcolar fiind părinții și cadrele didactice.

Familia are rolul de a stimula încă de la cele mai fragede vârste, inițiativa și independența de acțiune a acestuia. La grădiniță, gândirea laterală a copilului poate fi stimulată prin modele pedagogice a căror elaborare se fundamentează pe cunoaștere și pe respectarea particularităților de vârstă ale copilului preșcolar, dar și a nivelului de dezvoltare a potențialului sau creativ.

Educația trebuie să înlocuiască chipul cald al mamei, să aibă mereu la îndemână cuvintele blânde și să fie întotdeauna un bun pedagog, psiholog și manager al clasei sale. Un bun educator trebuie să știe să stimuleze constant creativitatea elevilor săi, căutând în permanență noi și noi modalități de a realiza acest lucru.

Preșcolarul își însușește tehnicile simple ale colajelor, construcții din cuburi, nisip, picturi, tehnici ale artelor grafice, ale modelajului. Aceste tehnici constituie expresii ale diferitelor arte și activități artizanale și constituie bazele artelor spiritului. Preșcolarul se inițiază

treptat, și în artele timpului: dansul, scenetele, muzica, serbările etc. Activitățile de acest gen au în perioada preșcolară caracteristici ludice, produc afirmarea sinelui, întărind conturarea identității și ajutându-l să exprime emoțiile, gândurile și sentimentele proprii.

Adulții pot încuraja creativitatea punând accentul pe generarea și exprimarea de idei într-un cadru non-evaluativ și prin concentrarea atât asupra gândirii convergente, cât și asupra celei divergente. Pot, de asemenea, să încerce să asigure copiilor posibilitatea și siguranța de a risca, de a pune la îndoială, de a vedea lucrurile dintr-un nou punct de vedere. Este important să-i dezvoltăm copilului spiritul de competiție și încrederea în forțele proprii încă de la o vârstă fragedă și să îi oferim oportunitatea de a găsi soluții inedite pentru rezolvarea unor situații problematice.

În esență, gândirea laterală este o formă de rezolvare a problemelor, dar este una specială deoarece implică probleme la care nu există răspunsuri simple, probleme pentru care răspunsurile populare sau convenționale nu funcționează. Creativitatea implică adaptabilitatea și flexibilitatea gândirii. Acestea sunt exact acele abilități pe care multe studii referitoare la educație le-au demonstrat ca fiind critice pentru copii.

În cazul copiilor mici, factorul critic pentru evitarea așa-numitei „fixații a răspunsului corect”(un copil nu va răspunde dacă nu știe sigur că răspunsul va fi corect) reprezintă o atmosferă non-evaluativă. Este foarte important să li se dea posibilitatea copiilor de a exprima o gândire divergentă și de a găsi mai multe modalități de a ajunge la o soluție. Este o necesitate de prim ordin stimularea creativității, atât pentru evoluția societății, cât și pentru evoluția ființei umane. Analizând elementele care blochează creativitatea, realizăm cât de numeroase și diverse sunt exigențele care trebuie îndeplinite pentru ca un potențial creativ generos să devină o creativitate manifestă.

Sunt incredibili copiii atunci când sunt mici. Din mâinile lor ies opere de artă fără să-i fi învățat nimeni să deseneze. Fac cele mai grozave construcții din cuburi, pun cele mai năstrușnice întrebări, sunt creativi la fiecare pas, fără nici cel mai mic efort. Cu timpul, forța acestora de a modela și de a colora realitatea se pierde. Atât ca educatoare cât și ca părinte, constăți că, pe măsură ce copilul crește și varietatea de activități în care este angrenat este tot mai ridicată, creativitatea rămâne pe ultimul plan. Ce se întâmplă, de fapt, și cum putem să ajutăm copiii să își păstreze vii imaginația și creativitatea?

Psihologul Mirela Țigănuș dezbate această temă, susținând că la 5 ani, 90% dintre copii se încadrează în categoria „foarte creativi”, la 7 ani, 10% dintre copii mai au această însușire, iar după 8 ani, doar 2% dintre copii își mai păstrează forța creativă.

Ce înseamnă să fii creativ? Orice idee nouă – fie că se manifestă în artă, poezie, muzică, știință sau orice alt domeniu – care este pur și simplu altfel, care iese din tiparele cotidianului, care revoluționează și care duce la progres este considerată creativă. Orice persoană care produce astfel de idei și creații este considerată creativă. Dar cum putem gândi „altfel”, cum ne putem desprinde de barierele impuse de viața de zi cu zi?

Copiii mici fac asta în mod natural. Pentru a-și păstra această însușire, trebuie să-i „antrenăm” în jocul fanteziei. Putem vorbi depre o serie de exerciții pentru... creativitate, care să stimuleze gândirea creatoare a copilului, folosind mijloace pe care le avem la îndemână, în fiecare moment din timpul pe care îl petrecem împreună, fie în calitate de cadru didactic, fie de părinte. Iată câteva idei:

Felia de pâine buclucașă

La micul dejun, după ce mușcă din felia de pâine, jucăți-vă de-a „ce-a mai rămas?”. Întreabă-l pe cel mic cu ce crede el că seamănă bucata de pâine care i-a mai rămas în mână. Spune-i și tu părerea ta.

Nori plini de povești

În timpul plimbărilor, admirați norii și spuneți fiecare cu ce credeți că seamănă ei. Le puteți da un nume și chiar puteți crea o poveste.

Desene fără sfârșit

Pe o foaie de hârtie, începe tu, ca adult, prin a „mâzgăli” ceva cu creionul. Copilul trebuie să completeze ceea ce ai făcut tu, apoi tu completezi ce a desenat el și tot așa. Când decideți amândoi să vă opriți, puteți să spuneți fiecare ce vede în acel desen și să-i dați un nume.

Întrebarea magică

Poți pune întrebări magice („Dacă ar fi să ai în camera ta o ușă secretă, unde ar duce ea?” și „Ce ai găsi acolo?”) sau îi poți citi o poveste și poți pune întrebări haioase pe marginea acesteia.

Povești...altfel

În mașină, la plimbare în parc sau în interiorul sălii de clasă, oriunde găsiți inspirație, puteți construi povești: „A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nu s-ar povesti. Într-un regat fermecat trăia un rege pe nume...” Fiecare dintre voi va trebui să completeze povestea, spunând câte o propoziție. Puteți scrie sau înregistra povestea, pentru a o putea modifica ulterior sau pentru a vă amuza de ceea ce ați creat.

Pot fi inventate povești inversate: „Vulpea păcălită de urs”, „Scufița verde” sau „Regina și cei 8 pitici” sau combinarea elementelor din mai multe povești cunoscute, după modelul „poveștilor încurcate”.

Plecând de la câteva cuvinte date, cel mic poate fi încurajat să inventeze o poveste: pădure, frunze, copil, melc sau cuvinte precum carte, bibliotecă, minunat.

Imaginează-ți că ești...

Poți da copilului diferite roluri din poveștile pe care i le-ai citit. Pot fi și personaje inventate, poate fi unul dintre cele 4 anotimpuri, poate fi Pământul sau Universul (în funcție de vârstă). Copilul se va comporta ca și cum ar fi acel personaj, va vorbi exact ca el și și-ar putea imagina conversații cu alte personaje.

Găsește rima

Să inventezi rime poate fi un exercițiu foarte distractiv. „Pisicuța mea cuminte/.....”; „Timpul este ca o floare/.....”; „Cerul stă să plouă/.....”; etc.

Joaca de-a ghicitul

Inventați ghicitori! Fii tu primul care dă tonul, iar atunci când copilul își spune ghicitoarea, prefă-te că nu știi răspunsul și oferă-i lui satisfacția de a se simți atotștiutor.

Poveștile, memorizările, lecturile după imagini, toate au rolul de a stimula creativitatea preșcolarilor. Un exercițiu util pentru dezvoltarea creativității copilului, îl poate reprezenta continuarea unei povești fascinante, găsirea unui alt final sau crearea unei povești pe baza unui șir de ilustrații! Creativitatea le este stimulată, dezvoltându-le, în primul rând, încrederea în ei, în ceea ce pot oferi, respectându-i pentru frumusețea și unicitatea lor.

Un cadru didactic poate să încurajeze și să stimuleze creativitatea copiilor preșcolari prin crearea unui mediu adecvat preșcolarului, un mediu stimulat, care să hrănească nevoia de a „făuri” idei, în care jocul să se desfășoare fără constrângeri, prin libertate de exprimare neîngrădită, prin diverse ateliere de creație, solicitându-se prezența și implicarea părinților, prin

adaptarea ideilor copilului , astfel încât să se potrivească cu cerințele educatorului, încurajând procesul de creație, indiferent de rezultat.

Materialele care stimulează creativitatea copilului sunt numeroase. Bucăți de lemn de diverse forme și culori (din care să construiască piramide, palate, ziduri, turnuri), acuarele, creioane colorate, hârtie, foarfece, recipiente din plastic (cești, gălețușe, vase), unelte (ciocănele), instrumente de grădinarit (lopățiță, stropitoare), păpuși și mingi moi, plastilină, apă etc. E minunat să te joci cu aceste lucruri simple! Băieții sunt atrași de unelte în miniatură, cu ajutorul cărora să construiască. Fetele sunt atrase de păpuși, haine și mobilă pentru păpuși. Băieții sunt mai dotați pentru jocuri ce includ orientarea spațială, iar fetele pentru ceea ce implică exprimarea verbală (jocul cu roluri).

În jocul de creație cu subiecte din viața cotidiană, copilul imită și reproduce selectiv modele de comportamente oferite de cei din jur, dar numai pe acelea care sunt în acord cu dorințele și preferințele sale. Copilul va fi tentat să imite roluri de adulți spre 5-6 ani. Îi place să cânte și să danseze. Iată-l costumat în hainele adultului și imitând comportamentul acestuia. Iată-o pe fetiță „Albă ca Zăpada”, „Scufița Roșie”, iar pe băiat „Făt Frumos”, „Hercule”. Lumea posibilului, a fantasticului, „Țara Minunilor” impregnează jocul copilului. Imaginația debordantă inundă viața reală, ajutând copilul să se adapteze mai bine la solicitări.

Jocul e un bun prilej de asimilare a experienței de viață, de imitare a atitudinilor și comportamentelor adulților, de implicare emoțională activă (în joc, copilul exprimă diverse trăiri: bucuria, tristețea, afecțiunea, gelozia etc, el le înțelege treptat și devine conștient de ele). Totodată, jocul are și un caracter educativ: imitând și identificându-se cu personajele pozitive din povești, ei devin sensibili la valori ca adevăr, bine, frumos, dreptate și la formarea unor trăsături de caracter, bunătate, răbdare, hărnicie, curaj, perseverență etc. Jocul devine astfel un instrument și un mijloc în dezvoltarea emoțională, cognitivă și socială. Adultul trebuie să învețe copilul să-l imite. Imitarea este cheia în dezvoltarea abilităților pentru joc. Copiii învață să vorbească, ascultând pe alții. Ei au nevoie să fie îndrumați în timpul jocului. Este indicat ca adulții să se implice în activitățile lor, să le ofere un model pe care să-l urmeze în timpul jocului (să-i învețe regulile sofisticate de joc).

Copiii nu înțeleg întotdeauna solicitările adultului, deși se străduiesc să le îndeplinească. Aici intră în joc creativitatea părintelui. *Copilului trebuie să i se acorde independență în joc și în explorarea mediului, odată ce și-a însușit regulile de bază. Nu e indicat să i se impună ce să facă sau cum să se joace.* Nu trebuie forțați să se joace cu castronele, dacă vrea să se joace cu păpușile, controlul rigid al jocul copilului fiind în defavoarea lui. I se răpește bucuria și interesul pentru joc și se încurajează dependența. Putem să îi sugerăm, însă, anumite jocuri: „la grădiniță”, „la masă”, „spălatul hainelor”, „parada modei”.

Jocul copiilor ar trebui să fie incitant. Copiii au nevoie să viseze, să îndeplinească lumea realului cu cea a fantasticului, pentru ca mai târziu să se adapteze mai bine realității. *Jocul lor emană o energie neobișnuită. Nu-ți poți stăpâni uimirea și încântarea când ești în mijlocul unor copii ce trăiesc bucuria jocului. Ei redescoperă, de fiecare dată, plăcerea de a se juca, pasiunea inventează felul în care se joacă și dispun de obiectele din jurul lor.*

Bucuria jocului nu depinde de cât costă jucăriile, ci de imaginația și aptitudinile copilului și de modul cum este „învațat” să se joace. Cu un foarfece și o bucată de material, copilul intră în rolul de „creator de modă”. Un simplu băț poate fi bagheta unui dirijor, „Moș Nicolae”, mătura vrăjitoarei sau toiagul unui personaj din poveste. Atâția părinți spun cu nedumerire în glas: „Nu înțeleg! Am dat atâția bani pe acea jucărie și acum nu-l mai interesează” Ce se întâmplă, de fapt? De cele mai multe ori, copilul își pierde repede interesul

pentru o jucărie dacă nu îl face să „viseze”, nu-i incită imaginația și nu-i solicită aptitudinile. S-ar putea spune că pentru copilul preșcolar, cu cât un obiect este mai simplu, cu atât are mai multe funcțiuni și poate deveni un „pașaport” spre lumea imaginarului. Jucăriile complexe, sofisticate, sunt în scurt timp abandonate pentru că îndeplinesc numai o funcțiune sau pentru că ele nu sunt adecvate vârstei copilului; a nu se „aluneca” deci în capcana de a cumpăra jucării multe și complicate, care să fie apoi uitate într-un colț, stricate și aruncate. Oricum, la această vârstă, bucățile din jucăriile stricate le incită mai mult imaginația micuților, decât o jucărie nou-nouță și aparent sofisticată sau costisitoare. Jucăriile elaborate, gata confecționate, nu-l fac pe copil să viseze, dar stricate și făcute bucăți, îi stârnesc interesul.

Fascinația jocului dă farmec copilăriei, dați-le voie copiilor să fie copii. Încurajați-i să-și dezvolte ideile proprii cu privire la joc. Astfel, vor descoperi lumea și se vor adapta la ea. Se descoperă pe sine și se vor modela continuu, dezvoltându-și spiritul individual. În fond, ce este copilăria? Distracție, explorare, educație și joc!

Educarea gândirii laterale, în mintea și sufletul copiilor preșcolari, este o necesitate și se impune tot mai mult într-o societate în plină mișcare.

“Fiecare copil este un artist, problema este să rămâi artist când crești mare” (Pablo Picasso), însă “Creativitatea este contagioasă, dă-o mai departe” (Albert Einstein).

Bibliografie:

- Dănescu, E. *”Stimularea creativității la vârsta preșcolară”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009.
- Rusu, Liviu, *„Eseu despre creația artistică”* - București, Ed. Științifică și enciclopedică, p. 120, 1989.
- Landau, Erika, *„Psihologia creativității”* - București, E.D.P., București, 1979.
- Roco, Mihaela, *Creativitatea individuală și de grup* - București, Ed. Academiei. 1979, p. 180
- Sima, Ioan, *Creativitatea la vârsta preșcolară și școlară mică* - București, E.D.P., p.7, 1997.